

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ЯК МЕТОД ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Національний авіаційний університет
проспект Любомира Гузара, 1, 03058, Київ, Україна
E-mail: vitacherev@ukr.net

***Метою** наукової статті є з'ясування ролі і місця верховенства права у формуванні сучасної моделі правозахисту, у підвищенні дієвості та ефективності системи захисту прав людини. **Методи дослідження:** для досягнення визначеної мети були використані загальні та спеціальні наукові методи, зокрема, діалектичний, аксіологічний, об'єктивності, системності, аналізу та порівняльно-правовий метод, що забезпечило цілісність дослідження та розуміння верховенства права як методу захисту прав людини. **Результати:** верховенство права (правовладдя) є фундаментальним принципом, який встановлює справедливість та справедливе суспільство, підпорядковуючи всіх, включаючи урядовців, системі правових законів, які застосовуються однаково та послідовно, служить гарантією прав людини та допомагає запобігти зловживанню владою. Верховенство права сприяє захисту прав людини через його складові, такі як рівність і недискримінація, правова визначеність, належна правова процедура та справедливий суд, незалежність судової влади, доступ до правосуддя та ін. Для формування сучасної моделі правозахисту, всі складові верховенства права мають стати не пропозицією, а вимогою як для законодавців, так і для кожного із суб'єктів правозахисної діяльності. До тих пір, поки у нас пануватиме принцип державоцентризму, де є пріоритет обов'язків особи перед її правами, ми не зможемо повноцінно використовувати верховенство права як метод правозахисту. **Обговорення:** верховенство права діє як основа, яка захищає права людини шляхом заохочення рівності, справедливості, підзвітності та доступу до засобів правового захисту. Дотримуючись принципів верховенства права, суспільство може захищати та підтримувати права та свободи людей.*

***Ключові слова:** верховенство права (правовладдя); метод; захист прав людини; правозахист.*

Постановка проблеми та її актуальність.

Серед значимих теоретичних і практичних проблем формування сучасної моделі правозахисту особливо важливими є питання конкретизації становлення і розвитку ефективної системи захисту прав людини. У цьому контексті варто звернути увагу на значення верховенства права як методу захисту прав людини. Це обумовлено потребою ґрунтовного теоретичного дослідження та пошуку інноваційних рішень, що дозволяють зрозуміти роль і місце верховенства права у захисті та реалізації прав людини, а також необхідністю формування уявлень про правоза-

хисний потенціал та людиноорієнтовану спрямованість суб'єктів правозахисної діяльності.

Мета даної статті полягає у тому, щоб з'ясувати роль і місце верховенства права у формуванні сучасної моделі правозахисту, у підвищенні дієвості та ефективності системи захисту прав людини.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Різні аспекти верховенства права (правовладдя) неодноразово досліджувалися в науковій літературі, зокрема в роботах Т.Р.С.Алана, С.Головатого, В.Горбань, А.Дайсі, Р.Дворкіна, М.Козюбри, В.Михайленка, Б.Малишева, П.Рабіновича, Б.Таманаги, Л.Л.Фуллера та

інших. Проблеми захисту прав людини досліджують такі українські вчені, як: Д. Андрєєв, Н. Бордун, М. Братасюк, О. Венецька, О. Зайчук, А. Джуська, Н. Камінська, В. Нестерович, Н. Оніщенко, В. Паліюк, Т. Пашук, В. Сущенко та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Про верховенство права у всіх його проявах як ідеї, принципу, доктрини написано чимало наукових розвідок. Проте, це не тільки не вирішило, а ще більше загострило проблему осмислення висловлених у фаховій літературі підходів до верховенства права, утруднило розуміння того, якою саме концепцією верховенства права, з наявних у вітчизняній доктрині, маємо керуватися у правозастосовній практиці в цілому, та у правозахисній зокрема. Верховенство права у правозастосовній практиці має втілюватися перш за все завдяки тлумаченню його змісту, глибшому розумінню його сутності усіма суб'єктами правозастосування [1, с. 149].

Ні для кого не секрет, що до цього часу у вітчизняній правозастосовній системі ми спостерігаємо засилля законницького праворозуміння, що утруднює використання верховенства права, як методу, сукупності вимог до поведінки суб'єктів права, суб'єктів правозастосовної діяльності загалом та суб'єктів правозахисної зокрема [2, с. 32].

Слушною є думка М.Г. Братасюк щодо необхідності зміни ставлення українського суспільства до правового захисту і сприйняття його лише як монополії органів влади. Ця проблема має вирішуватись як державою, так і громадянським суспільством і кожною людиною [3, с. 17].

Верховенство права – це не лише констатація визнання прав людини, це, насамперед, процедура їх дотримання, реалізації та захисту. Для того, щоб використовувати верховенство права як метод захисту прав людини, суб'єктам правозахисної діяльності потрібно змінювати свій світогляд. У цьому контексті важливою залишається взаємодія держави з іншими суб'єктами правозахисту, передовсім неурядовими організаціями, що є фундаментальною запорукою ефективності гарантування прав людини і їх відновлення в разі порушення [4, с. 87].

Важливим і першочерговим залишається запровадження системного підходу до забезпечення прав і свобод людини через узгодженість дій органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства, суб'єктів господарювання, що дозволить в Україні все ж створити ефективний механізм захисту та реалізації прав і свобод людини, сприятиме якнайшвидшому усуненню недоліків системного характеру, які лежать в основі порушень, виявлених Європейським судом з прав людини (ЄСПЛ).

ЄСПЛ, як міжнародний судовий орган, який забезпечує захист прав людини в Європі, діє в рамках Європейської конвенції з прав людини (ЄКПЛ), при цьому відіграє вирішальну роль у підтриманні верховенства права в межах юрисдикції держав-членів Ради Європи. Верховенство права у практиці ЄСПЛ підтримується наступними ключовими аспектами, зокрема, винесення судових рішень на основі ЄКПЛ. Так як до основних функцій ЄСПЛ належить розгляд індивідуальних та міждержавних скарг щодо порушень прав, захищених ЄКПЛ, ЄСПЛ гарантує, що всі сторони підкоряються однаковій правовій базі і закон буде застосований послідовно та неупереджено. Ще одним підтвердженням дії верховенства права є те, що в ЄСПЛ входять судді, які є незалежними та неупередженими у прийнятті рішень. Вони обираються Парламентською асамблеєю Ради Європи і діють в індивідуальній якості, не представляючи жодної конкретної країни. Незалежність суддів гарантує відсутність впливу політичних чи інші зовнішніх факторів. Крім того, вирішуючи справи, ЄСПЛ посилається на ЄКПЛ, протоколи до неї та інші відповідні правові джерела, такі як міжнародні договори та загальні принципи права. Характерним є те, що суд також розглядає свої попередні рішення та встановлює прецеденти, які можуть використовуватись у майбутніх рішеннях, що забезпечує послідовність і передбачуваність застосування закону.

Підтвердженням того, що верховенство права має не лише теоретичне, а й практичне значення для захисту прав людини, є те, що ЄСПЛ має повноваження надавати ефективні засоби

правового захисту особам, чії права були порушені. Виявивши порушення, суд може наказати державам надати відшкодування, включаючи компенсацію, реституцію або змінити законодавство чи практику.

Загалом, можна стверджувати, практика ЄСПЛ ґрунтується на принципах верховенства права, гарантуючи, що права та свободи, закріплені в ЄКПЛ, захищаються та підтримуються справедливим, послідовним та незалежним чином. Діяльність ЄСПЛ сприяє розвитку та просуванню стандартів прав людини в Європі.

Сьогодні саме розуміння правозахисної діяльності в Україні має суттєво трансформуватись. До тих пір, поки у нас пануватиме принцип державоцентризму, де є пріоритет обов'язків особи перед її правами, ми не зможемо повноцінно використовувати верховенство права як метод правозахисту. Це також тісно пов'язано і з євроінтеграційними процесами та вирішенням проблем, які гальмують наше входження в Європейський Союз. Наявний стан речей у нашій державі з правозахистом явно суперечить європейській правосвідомості, в основі якої лежать гуманістичні цінності. І поки що ми, як і наші європейські партнери, не бачимо найближчих перспектив для того, щоб людиноцентризм став основою нашої правозахисної діяльності. Чим швидше суб'єкти правозахисної діяльності сформулюють сучасне правове мислення, засноване на європейських цінностях, тим ефективнішим і більш дієвим буде захист прав людини у нас в державі. Прагнучи потрапити до європейського правового простору, ми маємо все це засвоїти якомога швидше.

Верховенство права – це правовладдя, або ж влада рівною мірою справедливості для всіх і кожного [2, с. 34].

Говорячи про верховенство права як метод захисту прав людини, варто наголосити, що верховенство права є фундаментальним принципом, який встановлює справедливе суспільство, підпорядковуючи всіх, включаючи урядовців, системі правових законів, які застосовуються однаково та послідовно, є гарантією прав людини та допомагає запобігти зловживанню владою.

Верховенство права гарантує, що всі люди є рівними перед законом, незалежно від їх статусу, раси, релігії, статі чи будь-яких інших ознак. Верховенство права забороняє дискримінацію та гарантує рівний захист прав людини для всіх. Якраз щодо сучасного стану дотримання рівності і недискримінації в Україні, то можемо зауважити, що 29 березня 2023 р. у Варшаві (Польща), відбулася конференція з питань забезпечення впровадження реформ у сфері протидії дискримінації відповідно до європейських стандартів. В ході конференції увага концентрувалась на тому, що під час війни та після її завершення, особлива увага повинна бути приділена вразливим групам населення, меншинам. Також вкрай необхідним є надання необхідної експертної підтримки всім суб'єктам, які займаються протидією дискримінації [5].

Верховенство права сприяє юридичній визначеності, вимагаючи, щоб закони були чіткими, передбачуваними та доступними. Це дозволяє особам розуміти свої права та обов'язки та шукати засоби правового захисту, коли їхні права порушуються. Правова визначеність має цілий ряд складових, зокрема: непопущеність гарантованих прав та свобод людини, якість законодавства, високий рівень законодавчої техніки, однозначність, точність формулювань правових норм, передбачуваність законодавчих змін, єдність та стабільність судової практики, стабільність судових рішень, що набрали законної сили та ін. На необхідності дотримання принципу стабільності судових рішень наголошує і Верховний Суд, зокрема, в постанові Касаційного цивільного суду від 29 серпня 2018 р. № 552/137/15-ц, в ухвалах від 01 жовтня 2018 р. у справі № 757/21408/17-ц, від 19 листопада 2018 р. у справі № 753/23587/16-ц, від 14 січня 2019 р. у справі № 1805/4363/2012 та ін. [6].

Належна правова процедура та справедливий суд: верховенство права гарантує, що особам, обвинуваченим у вчиненні злочину, надаються належні процесуальні права, включаючи право на справедливий судовий розгляд, презумпцію невинуватості, право на юридичне представництво та право оскаржувати докази проти них.

Ці засоби захисту запобігають свавільному затриманню та несправедливим засудженням.

Щодо України, то ВП ВС у постанові від 31.10.2018 по справі 367/6105/16-ц у правовому висновку зазначила, що: «Обрання неналежного та/або неефективного способу захисту є самостійною і самодостатньою підставою для відмови у позові». Цей правовий висновок і надалі продовжують застосовувати суди різних інстанцій, включно з касаційними. Це породило цілий ряд проблем і можна навіть стверджувати, що певною мірою позбавило заявників права на справедливий суд, що свідчить про порушення п. 1 ст. 6 ЄКПЛ. Тому, щоб запобігти такій невизначеності, Урядом запропонований законопроект № 9127 від 20.03.2023, у якому ст. 5 ГПК та ЦПК України, а також КАС України містить доповнення, зокрема: «Позивач може обрати спосіб захисту, передбачений законом або договором, або інший спосіб, який не суперечить закону. Суд не може відмовити у задоволенні позову з підстав обрання позивачем неефективного способу захисту, якщо такий спосіб передбачений законом або договором». Прийняття закону позитивно вплине на захист прав людини в Україні та забезпечить імплементацію норм ЄКПЛ. І сподіваємося, зменшить тривалість та кількість судових проваджень щодо відновлення порушених прав осіб [7].

Ще одна важлива складова верховенства права – незалежність судової влади, зокрема верховенство права наголошує на незалежності судової влади від неправомірного впливу та втручання. Саме незалежні та неупереджені суди мають відігравати вирішальну роль у захисті прав людини, вирішуючи спори, тлумачачи закони та притягаючи владу до відповідальності. А що ми маємо сьогодні в Україні? Останні події, пов'язані із затриманням за підозрою в отриманні неправомірної вигоди головою Верховного Суду та звинуваченнями у причетності до цієї події ще цілого ряду суддів найвищої судової інституції, є свідченням того, що не все так просто із судовою реформою в Україні. Хоча цілий ряд гучних корупційних справ щодо високопосадовців держави і можуть свідчити про дію верховенства права, залишається і надалі працювати активно над очищенням судової

системи та її оновленням. Розблокована робота ключових органів із формування суддівського корпусу Вищої ради правосуддя (ВРП) і Вищої кваліфікаційної комісії суддів (ВККС), дозволить проводити добір суддів на понад дві тисячі вакантних посад, а також завершити кваліфікаційне оцінювання суддів. Сподіваємося, що суспільні очікування верховенства права будуть основою для його належного функціонування, як методу ефективного правозахисту.

Верховенство права гарантує людям доступ до правосуддя, до ефективних і неупереджених механізмів для пошуку правосуддя, включаючи правову допомогу, омбудсмена та альтернативні методи вирішення спорів. Він гарантує наявність засобів захисту від порушень прав людини та можливість притягнення винних до відповідальності. Щодо ситуації у нас в країні, то сьогодні однією із найважливіших проблем, яку не можна вирішити швидко – це є кадровий голод, який ускладнює своєчасний доступ громадян до правосуддя і навіть є серйозною загрозою подальшого функціонування судової влади в Україні. Якщо вдатись до статистики, то на початок квітня 2023 року в Україні 3 суди не здійснюють правосуддя у зв'язку з відсутністю повноважень суддів, у 12 судах фактично працює один суддя, а 2 судді працюють у 67 судах [8]. Вихід із ситуації вбачається в удосконаленні процедури конкурсного добору суддів, яка повинна стати простішою та швидшою, але не втратити дотримання високих стандартів. Формування і початок функціонування ВККС посилює сподівання на меритократичний підхід (рівних можливостей) до оцінки кваліфікації суддів та прозорий їх добір.

Загалом, як зазначає В.С. Петренко, для судової гілки влади принцип верховенства права має найважливіше значення. Він визначає спрямованість правосуддя на досягнення справедливості і має бути основоположним принципом судочинства. При цьому мова йде не лише про справедливий судовий процес, але й про справедливий результат судочинства. З огляду на принцип верховенства права, судові рішення за своїм змістом повинні утверджувати справедливість і права людини, укріплювати довіру до судів [9, с. 5].

Верховенство права часто знаходить вираження в конституціях, які закріплюють принципи прав людини та встановлюють механізми їх захисту. Конституційні рамки створюють основу для стандартів прав людини та обмежують повноваження уряду, забезпечуючи повагу та підтримку прав людини. Щодо Конституції України, то в ст. 8 зазначено, що принцип верховенства права «визнається і діє в Україні», а «закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй» [10]. Закономірно, що тут варто звернути увагу на ще одну проблему, яка потребує нагального вирішення – конституційності законів. Як зазначає О.О. Томкіна, недостатній, а в окремих випадках і зовсім низький рівень якості законів, вкрай погано позначається на ефективності дії норм права, і як наслідок є потенційною загрозою і перешкодою для реалізації прав людини. Тому стан реалізації принципу верховенства права у законодавчій діяльності має ключове значення для юридичної оцінки конституційності законів. Щодо законотворчості, то дія принципу верховенства права має бути спрямована на прийняття відповідно до регламентованої процедури правових законів, суть і мета яких визначаються правами людини. Як наслідок це зобов'язує державу дотримуватися та захищати права і свободи [11, с. 112, 118].

Крім того, верховенство права вимагає прозорості дій державних службовців та установ, встановлює механізми притягнення їх до відповідальності за їхні дії, має запобігати корупції та сприяти забезпеченню ретельного розслідування та усунення порушень прав людини. На даний час проблема корупції в Україні, яка ще більше загострилась в умовах війни, є серйозною перешкодою на шляху до європейського майбутнього. Від рівня корупції прямо залежить ефективність та дієвість захисту прав людини. Тому вкотре наголошуємо на важливості удосконалення правового механізму, зокрема, у системі забезпечення ефективної державної антикорупційної політики, що в підсумку буде сприяти гармонізації вітчизняної правової системи з міжнародними стандартами [12, с. 74].

Ступінь того, наскільки принцип верховенства права насправді реалізовується стосовно запобігання та боротьби з корупцією, викликає занепокоєння [13, с. 138]. *Посли країн «Групи семи» (G7) зауважують, що для нашої держави вкрай важливе подальше зміцнення антикорупційних інституцій. Першочерговим завданням у цьому контексті, на їх думку, було б затвердження та впровадження викликаючої довіру суспільства державної антикорупційної програми. Це зміцнило б українське суспільство під час війни та стало б важливим кроком до її європейського майбутнього [14].*

Говорячи про верховенство права як метод захисту прав людини І. Коваль відзначає цілу низку чинників, які впливають на ефективність цього захисту. Найважливішим і основним у цьому контексті є обрання ефективного способу захисту. Суспільна трансформація, що значно ускладнює суспільні відносини, вчинення великої кількості різноманітних правопорушень у різних сферах суспільного життя, нестабільність, недосконалість чинного законодавства – все це призводить до того, що учасники спірних правовідносин і судові органи стикаються із серйозними проблемами під час обрання і застосування належних способів захисту порушених прав та інтересів. Власне тому, для належної реалізації принципу верховенства права у сфері захисту прав, варто законодавчо закріпити норму щодо захисту порушених прав та інтересів особи, яка звернулася до суду. Потрібно визначити, що такий захист може здійснюватися судом також і в інший спосіб, ніж передбачений законом або договором, якщо він не суперечить закону і забезпечує поновлення порушеного права, а у разі неможливості такого поновлення гарантує особі можливість отримання відповідного відшкодування. Разом з тим для реалізації права на обрання способу захисту, не передбаченого законом і договором, у відповідних правових нормах доцільно закріпити загальні критерії ефективності способу захисту, зокрема спосіб захисту має відповідати правовій природі і змісту права або інтересу, що порушені, характеру дій, якими вони порушені, наслідкам, що спричинені цим порушенням, меті, якої бажає досягти позивач, та враховувати

можливість примусової реалізації способу захисту. Вищенаведені положення необхідно закріпити в процесуальних актах цивільного і господарського законодавства [15, с. 27, 32].

Висновки. Сучасна модель правозахисту прямо пов'язана із верховенством права. Верховенство права діє як основа, яка захищає права людини шляхом заохочення рівності, справедливості, підзвітності та доступу до засобів правового захисту. Дотримуючись принципів верховенства права, суспільство може захищати та підтримувати права та свободи усіх людей. Що ж потрібно для того, щоб принцип верховенства права використовувався як дієвий метод захисту прав людини? В першу чергу, варто виробити консолідовану позицію щодо пріоритетних кроків не тільки держави, яка є лише одним із широкого кола суб'єктів, які залучені до правозахисної діяльності, а й громадських інституцій, окремих громадян на шляху до застосування принципу верховенства права, як методу захисту права людини. Вже зараз цілком зрозуміло, що недостатньо закласти цей принцип у законодавство, хоча і це вже є серйозним кроком на шляху до його реалізації. Одним із найважливіших завдань на шляху до використання верховенства права як методу захисту прав людини, є з'ясування його суті для всіх суб'єктів правозахисту. Тоді кожна складова верховенства права має стати не просто пропозицією, а вимогою як для законодавця, так і для кожного суб'єкта правозахисної діяльності. Ще одним важливим кроком є продовження і підвищення якості реформ, зокрема судової, антикорупційної, правоохоронних органів та інших правових реформ, розвиток антикорупційних органів й інструментів. Наразі ці системні зміни поступово запроваджуються, але часто це відбувається надто повільно і всупереч носіям владних повноважень.

Ще один момент, на який варто звернути увагу при визначенні ролі та місця верховенства права у захисті прав людини – це правосвідомість та правовий менталітет громадян України. Взаємовплив цих понять у кінцевому результаті приведе до підвищення правової свідомості та зміни негативних характеристик правового менталітету і сприятиме тому, що

права і свободи людини зможуть бути не лише закріплені, а й будуть ефективно реалізовуватися.

Література

1. Крижова О.Г. Структура принципу верховенства права: аналіз крізь призму його правозастосування. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2016. № 837. С. 149-153. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_837_25
2. Бордун-Комар Н.І. Принцип верховенства права як метод ефективного судового захисту прав людини в Україні. *Sciences of Europe*. 2020. № 61-2. С. 32-34. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/printsip-verhovenstva-prava-yak-metod-efektivnogo-sudovogo-zahistu-prav-lyudini-v-ukrayini/viewer>
3. Братасюк М.Г. Філософія захисту прав людини з позицій сучасного правового мислення. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2020. № 1(19). С. 14-20. DOI: <https://doi.org/10.33270/02201901.14>
4. Бондаренко А.І. Полісуб'єктний характер правозахисної діяльності сучасної держави. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 18 трав. 2018 р.). У 2-х т. Т. 1 / відп. ред. Г.О. Ульянова. Одеса: Вид. дім «Гельветика», 2018. С. 87-90. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/10385/Bondarenko%20AI%20Prav%20ta%20inst%202018%20t1-11.pdf?sequence>
5. Рівність і недискримінація в Україні під час війни: європейські стандарти. 2023. URL: <http://nsj.gov.ua/ua/news/rivnist-ta-nediskriminatsiya-v-ukraini-pid-chas-viyni-evropeyski-standarti/>
6. Правова визначеність: основні принципи та практика Європейського суду. URL: https://www.asterslaw.com/ua/press_center/publications/legal_certainty_the_basic_principles_and_practice_of_the_european_court/
7. Федорко Віолетта. Право на справедливий суд. ЕВА. 02.05.2023. URL: <https://eba.com.ua/pravo-na-spravedlyvyj-sud/>
8. Наступні кроки судової реформи: які вони? URL: https://lb.ua/blog/pravo_justice/552223_nastupni_kroki_sudovoi_reformi_yaki.html

9. Петренко В.С. Верховенство права як новий принцип цивільного судочинства. 2017. С. 1-5. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/17974/%D0%92%D0%95%D0%A0%D0%A5%D0%9E%D0%92%D0%95%D0%9D%D0%A1%D0%A2%D0%92%D0%9E%20%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%90%20%D0%AF%D0%9A%20%D0%9D%D0%9E%D0%92%D0%98%D0%99%20%D0%9F%D0%A0%D0%98%D0%9D%D0%A6%D0%98%D0%9F%20%D0%A6%D0%98%D0%92%D0%86%D0%9B>

10. Конституція України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 31.05.2023).

11. Томкіна О.О. Верховенство права як основоположний конституційний принцип законодавчої діяльності. *Нове українське право*. Вип. 2. 2022. С. 112-119. URL: <file:///C:/Users/%D0%9F%D0%B5%D1%80%D0%B2%D1%8B%D0%B9/Downloads/download.pdf>. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2022.2.16>.

12. Шумна Л.П., Дудченко О.С., Масло-ва Л.А. Деякі питання вдосконалення ефективності державної антикорупційної політики в Україні в контексті реалізації засад верховенства права. *Науковий вісник Сіверщини. Серія: Право*. 2022. № 1. С. 74-84. DOI: [10.32755/sjlaw.2022.01.074](https://doi.org/10.32755/sjlaw.2022.01.074)

13. Бондаренко О.С. Стан реалізації окремих фундаментальних принципів протидії корупції в Україні. *Юридичний вісник*. Одеса: Гельветика, 2021. № 1. С. 138-142.

14. «Громадський контроль обмежений». Як війна впливає на рівень корупції в Україні. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/indexiv-spruunyattya-korupsiyi-ukrayina/32248930.htm>

15. Коваль І.Ф. Реалізація принципу верховенства права при застосуванні способів захисту прав та інтересів. *Правничий часопис Донецького університету*. 2019. № 2. С. 26-33. DOI: <https://doi.org/10.31558/2518-7953.2019.2.4>

References

1. Kryzhova O.H. Struktura pryntsyphu verkhovenstva prava: analiz kriz pryizmu yoho pravozastosuvannia. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnik»*. Seriya: Yurydychni

nauky. 2016. № 837. S. 149-153. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_837_25

2. Bordun-Komar N.I. Pryntsyph verkhovenstva prava yak metod efektyvnoho sudovoho zakhystu prav liudyny v Ukraini. *Sciences of Europe*. 2020. № 61-2. S. 32-34. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/printsyph-verhovenstva-prava-yak-metod-efektivnogo-sudovogo-zahystu-prav-lyudini-v-ukrayini/viewer>

3. Bratasiuk M.H. Filosofiia zakhystu prav liudyny z pozytsii suchasnoho pravovoho myslennia. *Filosofski ta metodolohichni problemy prava*. 2020. № 1(19). S. 17. DOI: <https://doi.org/10.33270/02201901.14>

4. Bondarenko A.I. Polisubiektnyi kharakter pravozakhysnoi diialnosti suchasnoi derzhavy. *Pravovi ta instytutsiini mekhanizmy zabezpechennia rozvytku Ukrainy v umovakh yevropeiskoi intehtratsii: materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (m. Odesa, 18 trav. 2018 r.)*. U 2-kh t. T. 1 / vidp. red. H.O. Ulianova. Odesa: Vyd. dim «Helvetyka», 2018. S. 87-90. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/10385/Bondarenko%20AI%20Prav%20ta%20inst%202018%20t1-11.pdf?sequence>

5. Rivnist i nedyskryminatsiia v Ukraini pid chas viiny: ievropeyski standarty. 2023. URL: <http://nsj.gov.ua/ua/news/rivnist-ta-nediskriminatsiya-v-ukraini-pid-chas-viyni-evropeyski-standarti/>

6. Pravova vyznachenist: osnovni pryntsyphy ta praktyka Yevropeiskoho sudu. URL: https://www.asterslaw.com/ua/press_center/publications/legal_certainty_the_basic_principles_and_practice_of_the_european_court/

7. Fedorko Violetta. Pravo na spravedlyvyi sud. *EBA*. 02.05.2023. URL: <https://eba.com.ua/pravona-spravedlyvyj-sud/>

8. Nastupni kroky sudovoi reformy: yaki vony? URL: https://lb.ua/blog/pravo_justice/552223_nastupni_kroki_sudovoi_reformi_yaki.html

9. Petrenko V.S. Verkhovenstvo prava yak novyi pryntsyph tsyvilnoho sudochynstva. 2017. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/17974/%D0%92%D0%95%D0%A0%D0%A5%D0%9E%D0%92%D0%95%D0%9D%D0%A1%D0%A2%D0%92%D0%9E%20%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%90%20%D0%AF%D0%9A%20%D0%9D%D0%9E%D0%92%D0%98%D0%99%20%D0%9F%D0%A0%D0%98%D0%9>

D%D0%A6%D0%98%D0%9F%20%D0%A6%D0%98%D0%92%D0%86%D0%9B

10. Konstytutsiia Ukrainy vid 28 cherv. 1996 r. № 254k/96-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (data zvernennia: 31.05.2023).

11. Tomkina O.O. Verkhovenstvo prava yak osnovopolozhnyi konstytutsiinyi pryntsyyp zakonodavchoi diialnosti. *Nove ukrainske pravo*. Vyp. 2. 2022. S. 112-119. URL: <file:///C:/Users/%D0%9F%D0%B5%D1%80%D0%B2%D1%8B%D0%B9/Downloads/download.pdf>.

DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2022.2.16>

12. Shumna L.P., Dudchenko O.S., Maslova L.A. Deiaki pytannia vdoskonalennia efektyvnosti derzhavnoi antykoruptsiinoi polityky v Ukraini v konteksti realizatsii zasad verkhovenstva

prava. *Naukovyi visnyk Sivershchyny. Serii: Pravo*. 2022. № 1. С. 74-84. DOI: 10.32755/sjlaw.2022.01.074

13. Bondarenko O.S. Stan realizatsii okremykh fundamentalnykh pryntsyypiv protyдии koruptsii v Ukraini. *Yurydychnyi visnyk*. Odesa: Helvetyka, 2021. № 1. S. 138-142.

14. «Hromadskyi kontrol obmezhenyi». Yak viina vplyvaie na riven koruptsii v Ukraini. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/indeksiv-sprynyattya-koruptsiyi-ukrayina/32248930.htm>

15. Koval I.F. Realizatsiia pryntsyypu verkhovenstva prava pry zastosuvanni sposobiv zakhystu prav ta interesiv. *Pravnychi chasopys Donetskoho universytetu*. 2019. № 2. DOI: <https://doi.org/10.31558/2518-7953.2019.2.4>

Viktoriya Cherevatiuk

THE RULE OF LAW AS A METHOD OF HUMAN RIGHTS PROTECTION

National Aviation University

Liubomyra Huzara Avenue, 1, 03058, Kyiv, Ukraine

E-mail: vitacherev@ukr.net

The purpose of the scientific article is to clarify the role and place of the rule of law in the formation of a modern model of human rights protection, in increasing the effectiveness and efficiency of the human rights protection system. Methods: to achieve the defined goal, general and special scientific methods were used, in particular, methods such as dialectical, axiological, objectivity, systematic, analysis and comparative legal methods, which ensured the integrity of the research and understanding of the rule of law as a method of protecting human rights. Results: the rule of law (lawfulness) is a fundamental principle that establishes justice and a just society subordinating everyone, including government officials, to a system of legal laws that are applied equally and consistently, serves as a guarantee of human rights, and helps prevent abuse of power. The rule of law promotes the protection of human rights through its components, such as equality and non-discrimination, legal certainty, due legal procedure and a fair trial, independence of the judiciary, access to justice and others. For the formation of a modern model of human rights protection, all components of the rule of law should become not a proposal, but a requirement both for legislators and for each of the subjects of human rights activity. As long as the principle of state-centrism prevails in our country, where the duties of a person are prioritized over his rights, we will not be able to fully use the rule of law as a method of human rights protection. Discussion: the rule of law acts as a framework that protects human rights by promoting equality, justice, accountability and access to remedies. By adhering to the principles of the rule of law, society can protect and support people's rights and freedoms.

Key words: rule of law (lawfulness); method; protection of human rights; human rights protection.

Стаття надійшла до редакції 09.06.2023